

GORZKOŚĆ (172) *sb f*

gorzkość (161), **gorskość** (6), **gorżkość** (2), **gorzskość** (2), **gorkość** (1); gorskość *Mącz* (6); gorskość *LibMal*; gorzkość : gorżkość : gorskość *FalZioł* (32 : 1 : -), *GlabGad* (6 : - : 1), *Calep* (2 : 1 : -); gorzkość : gorkość *GrabowSet* (9 : 1).

-rż- (1), -ríz- (1).

Oba o jasne.

sg *N* gorzkość (37). ◇ *G* gorzkości (40). ◇ *A* gorzkość (35). ◇ *I* gorzkością (23). ◇ *L* gorzkości (13). ◇ *pl* *G* gorzkości (1). ◇ *A* gorzkości (9). ◇ *I* gorzkościami (1). ◇ sg *a. pl* *G* gorzkości (13).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Gorzki smak, gorycz, palenie, cierpkość (jako właściwość fizyczna); amaritudo Mącz, Cn; amaror, amaritas, amarities Cn (63)* : a ktoby niemogł łamego łoku pitz dla gorzkoftzy/ tedy może ay [!] otzukromawt według woley. *FalZioł* I 1b; yłz nalienie thego ziela ieft rumiane á barzo gorzkie przykrą gorzkością *FalZioł* I 109d, [*7], I 1a, b, 24b, 58c [2 r.] (18); Bowiem wízelka zagniłoć ma w tobie nieiaką gorzłkość, która po iedzeniu zoftawa w ięziku *GlabGad* I5v, E6, 17, K2; A odeymyefch mydovi myedzwnończ, gorczi Gorszkończ *LibMal* 1544/ 86; *LubPs* gg5v; Wiefz zec kázde lekárftwo gorzkość w łobie miewa *RejWiz* 79, 117v; *BibRadz* I 88d *marg*; *Lepidium*, [...] Ziele gorskością podobne gorczi y pieprzowi. *Mącz* 189b, 99c; *RejZwierc* 98.

W charakterystycznych połączeniach: gorzkość mie(wa)ć (6); gorzkość jagod, octu; gorzkość mała, przykra, wielka (5).

Wyrażenie: »gorzkość żołci« = bilis atra BartBydg (2): BartBydg 19b; prołzę cię przez gorzkość octu y żołci/ ktoreyieš łkofztował ná krzyżu. LatHar 296.

*Szeregi: »gorzkość i też cirpnienie; gorzkość z ci(e)rpnością« [szyk 3 : 1] (1; 3): Gorzkość z cirpnością iako ieft Aloe y piołyn FalZioł [*7], [*7], I 126b, 135c.*

*»gorzkość, (i) kąsanie« (2): Chciałliby mieć mocz te którą gorzkość y kąsanie czyni/ musiał by tho inłzym miłtherłthwem łprowić FalZioł II 2c, [*7].*

»gorzkość i ostrość; gorzkość z ostrością« [szyk 2 : 2] (3; 1): ołthroć y gorzkość w wodkach potrzebna ieft FalZioł II 2c, I 34a, 126b, 128b.

*»słodkość i gorzkość; gorzkość z słodkością« (1; 2): Iako przy Cinamonie nayduie łie: iż ieft gorzkość złodkością zmięłzana FalZioł [*7], [*7], I 133a.*

W przen (4) : RejWiz 48v; wdzięcznie ie od nas będzie przyjmował/ gdy mu będzie ofiárować ty dáry/ to ieft [...] gorzkość mirry łkruchę á żáłość w łercach náłzych/ zá grzechy náłze. RejPos 37.

W przeciwstawieniu: »słodkość ... gorzkość« (1): mnie rołkołzj rołpycháią/ ciebie gwoździe tárgáią: ia łofztuię z iáblká łłodkołci/ ty z żołci łofztuięłz gorzkołci. LatHar 269.

Wyrażenie: »gorzkość nad żołc« (1): Iák zły owoc niepowłciągłiwołci/ Gorzkość w nim nád żołc GrabowSet Q2.

a. Nieznošne wrazenie goryczy, palenia, niesmak (6) : Picie wody zimney/ zagania piano gorzkołc/ przethoż iá małz rano pić z kwieciem bżowym *FalZioł* V 47, V 67; przeto iey para z żołádku, zaraża ięzik oną gorzkołcią. *GlabGad* C4v; gorzkość w włcięch *SienLek* 40; *RejAp* 87; *Calep* 190a.

b. *Rzecz bardzo gorzka, paląca, piekąca* (9) : A Iezus vkuliwłszy oné gorzkołci/ niechciał daley pitz. *OpecŻyw* 149v; *GlabGad* E6, E6v; *Vítá* [...] nápoione octem á żołcią/ y nieznośną gorzkością. *ArtKanc* E9v.

W połączeniu szeregowym (1): ale cirpnołc/ kwałnołc/ flonołc/ gorzkołc/ przy zielełku na dnie zołtanie *FalZioł* II 2d.

W przen (4) :

W przeciwstawieniu: »słodkość (a. słodki) ... gorzkość« (3): *OpecŻyw* 134v; Abowiem on dzierży w ręku fwoich/ nápoiy flodki zgorzkołcią zmielłány/ gdzie przebrane fwoie flotkołcią raczy łáłkáwie nápwáwáć á łprzełciwnikom iego gorzkołc gwałtem będzie wlaná w gárdłá ich. *RejPs* 110v.

Szereg: »gorzkołci i słonołci« (1): Spluńże precz z ięzyká fwego ony márne gorzkołci y flonołci/ ktore włtáwicznie pochodziły z włt twoich ku lekkołci Pánu twemu *RejPos* 205.

2. *Jad, trucizna; virus Mącz, Cn* (4) : [*Elizeusz*] GOrzkołc z potráwy oddalił y nákarcił lud dżiwnem cudem. *BibRadz* 4.Reg 4 arg.

W przen (2) : Gorskołc yádu fwego wyrzignáć przed kim. *Mącz* 507d; ták iż wiele ludzi mułiáło łie zárázić y zemrzeć márnne wniołzłzy łie á nápiwłzy łie tey gorzkołci iego. *RejAp* 74v, 74v.

3. *Boleść, żałość, udręczenie, smutek, strapienie; amaritudo PolAnt, Vulg* (52) : Mieiy tedy lutołtz nad iey miłołcią/ łfukaiátz s nią iey łynáczka/ botz pełna gorzkołcij iey dułłá. *OpecŻyw* 32v, 160v; *PatKaz III* 125v; Iezu ktorys matkę z Ianem magdalenę z łiołtrawi [!] gorzkołcią żálołci napełnioną opułcił. łmiłuy łie nadna. *TarDuch* C6v; *Leop Iob* 9/18, *Thren* 1/20, *Ez* 3/14, 21/6; *BielKron* 53; *RejAp* 89; ábowiem kto łepieiy fráłunki z głowy wybić męłzczyznie/ [...] ołłodzić gorzkołc tego łwiátá może/ náđ łámice? *GórnDworz* Bb6, Kk8v; *RejPos* 47, 103v, 215; *KochPs* 191; *ArtKanc* P18v; A zá me niepráwołci/ Wilżá pierłi łzá/ pełną włzech gorzkołci. *GrabowSet* L; A ielłi ktory dżieł/ wdżięcznym łię ziówłł/ Ten mi naprzykrłze gorkołci zołtáwłł. *GrabowSet* Tv, Bv, H, Q2, P2 [2 r.]; *SkarKaz* 423a, 637b; *GosłCast* 65; Włzedłzy w dom moy/ z nią odpoczywáć będę. Bo nie ma gorzkołci towarzłstwo iey/ áni telknołci łpołżycie iey: ále wefełe y rádołc. *SkarKazSej* 657b.

W przeciwstawieniu: »słodkość (a. słodki) ... gorzkość« (7): *RejAp* 89; ábym ia theż theł słodkołc náłáźł táł/ gdzie drudzy gorzkołc náyduiá. *GórnDworz* C5, Ee7, Kk7v; W tym słodkim imieniu IEZVS/ włzytki gorzkołci y nędze/ żywotá twego wtopiłz *SkarŻyw* 4; *SkarKaz* 639a; *GosłCast* 30.

W charakterystycznych połączeniach: gorzkołc niezmierna, sroga; gorzkołc skruchy (3), łwiata, żálołci; gorzkołc miełc (2), ołłodzić (2), znać (2); gorzkołcią napełni(a)ć (się) (3), napełnion (2); gorzkołci pełen (3).

Wyrażenia: »gorzkołc dusze, duszy« [w tym: w gorzkołci dusze (5)] = *amaritudo, in amaritudine animae Vulg, PolAnt* (7 : 1): Będę w gorzkołci dułze fwey tu dziwne báłni łtroił *LubPs* hh6v; *Leop Prov* 14/10; *GrzegłSm* 24; *KuczbKat* 205; *BudBib Iob* 7/11, *Prov* 14/10; Gorzkołc ielł dułzy wino zbytnie pite. *WerGołc* 213; *LatHar* 131.

»gorzkołc serdeczna, serca« [*szyk* 2 : 2] (3 : 1): Racż tę gorzkołtz łertza mégo obrocitz w pocielłenié obiáw mi łyna twégo ij mégo *OpecŻyw* 32v; *LubPs* S4v, Y3v; ztąd nam przyłzłó: żełmy wnątrznym wżáłowániem y gorzkołcią łerdeczná [*gravi cordis amaritudine JanStat* 842] rozważáiac/ iáko wielkie y wiele rołtérkow y złych rzeczy z woien pochodzi *SarnStat* 1067.

Szeregi: »gorzkość ani ciężkość« (1): A to kiedy będzie/ tedy ten Dworzánin nie młody/ nie vczuie żadney gorzkości/ ani ciężkości ferdeczney/ iáką młodzi ludzie niemal ządwy czuią *GórnDworz Mm4*.

»gorzkość i uprzykrzenie« (1): Poćiechy y rokofzy świátá y ciááá tego: boleścią lię kończą/ y gorzkości w łobie y vprzykrzenia máią. *SkarKaz 637b*.

»gorzkość, żałość« (1): Nie kriy mi łwey obliczności/ Ciebie w gorzkości/ W ciężkiej żałości: Wzywam z tych niłkości. *WisznTr 27*.

W przen (2) : O ferce bofkié milołci/ czemus lię obrociło w piolun gorzkości? *OpecŻyw 146*; Pokropźe myę o moy Pánye Izopem gorzkości/ A będę oczyfcyon s káżdey moyey nyeprawości *LubPs N4*.

4. *Ból, męka, cierpienie (fizyczne)* (14) : O gorzeż mnie łmutné matce/ iłż cie teráz widzę z wielką gorzkością vmiéraiącého *OpecŻyw 147v, 81v, 111, 146, 159v; RejPos 146; BudBib I 157b marg [2 r.]; GrabowSet N3v*; rácz włpomniec ná vdręczenie y boleść ktorąś ćierpiał/ kiedyś y dla gorzkości śmierci/ y dla nátrząfania Zydowfkiego/ z wielkim głósem [...] záował *LatHar 296, 280*.

W charakterystycznych połączeniach: gorzkość niewymowna, wielka (3); gorzkość pokuty, śmierci (2); gorzkości pełen.

Wyrażenie: »kielich gorzkości« (1): niechátz odftąpi ode^mnie ten kielich niewymowné gorzkości. *OpecŻyw 100v*.

Szeregi: »gorzkość i cirpienie« (1): Tego dlá zmiéffáy twą gorzkoftz ij twé cirpienijé/ ze krwiá milého Iezufa *OpecŻyw [127]v*.

»męka i gorzkość« (1): czemus náfwięttfe tve cialo [...] vczynilas ie łędem męki ij wielkie gorzkości? *OpecŻyw 146*.

5. *Okrucieństwo, złość, zatwardziałość; nieprawość, występki; złe słowa; amaritudo Vulg, PolAnt; acerbitas Mącz* (33) : tą goląbycza przelz zolczy{a} gorzkołczy byla marya ktora nyetknała fyá łmrodu a yadu grzecha *PatKaz III 100v; WróbŻółt V8; LubPs C2v*; Ale ieft łfaleńftwo ktore obfituie we złości: á niemáfz tám łmysłu (dobrego) gdzie ieft gorzkość. *Leop Eccli 21/15, Os 10/4*; Gdyżeście wy łąd obroćili w gorzkość/ á pożythek łprawiedliwości w iad. *BibRadz Am 6/12, Iob 6/30; Mącz 2b*; O włáfniełz temu iezyoru przyrownác możelz ten marny á łmrodliwy á włzey gorzkości nápełniony łwiát *RejPos 174*; Y znalazłem że niewiáftá gorzkością przewyżłza śmierć [*invenio ego amariorem morte mulierem*] *BudBib Eccle 7/26, Iob 6/30; ArtKanc P19, Q5v; GrabowSet P4v; SkarKaz 387b*.

gorzkość ku komu (1): Ktorich vfta pełne [...] Bluznienia ku bogu y gorzkości ku blizniemu. *WróbŻółt 13/3*.

W połączeniach szeregowych (bibl.) (4): *BiałKat 51; BudNT Eph 4/31; CzechRozm 244*; Włzeláka gorzkość/ y gniew/ y zápálczywość/ y wrzáłk/ y bluznienie niech będzie odięte od was z włzeláką złością [*Omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia*] *WujNT Eph 4/31*.

W przeciwstawieniu: »gorzkość ... słodkość« (2): ktorzy pokládáią gorzkość na mieyfce łłodkości [*amarum (in) dulce*] / á łłodkość ná mieyfce gorzkości. *BibRadz Is 5/20*.

W charakterystycznych połączeniach: gorzkość czuć (2), odjąć (3), uskromić, zmorzyć; gorzkości pełen (3); gorzkością napelnion (3); gorzkości przeklęte.

Szeregi: »gorzkość a nieprawość« (1): Tákże też ty weřthchni weźrzawízy w niebo [...] / á łpluń wřzythki gorzkości á niepráwości z ięzyká łwego *RejPos* 207.

»przeklinanie i gorzkość« = *maledictio et amaritudo Vulg, PolAnt* (3): *Leop Rom* 3/14; *BibRadz Rom* 3/15[14]; Ktorycb wřtá nápełnione łą przeklinánia y gorzkości *WujNT Rom* 3/14.

»srogość i gorzkość« (1): Lew ryczący [...] známionuie nam / iż łrogość y gorzkość Grzechu Śmierci y Piekłá iuz ieřt odięthá *BibRadz I* 143c *marginis*.

»zdrada a gorzkość« (1): Bo oni wblągáiąc wřtá łwoie czynią ie miodowemi wpowiełciach łwoich / ano w nich pełno zdrády á gorzkości *RejPs* 82.

»złorzeczenie i gorzkość« (1): Ktorich wřtá pełne złorzeczenia y gorzkości [*maledictione et amaritudine*]. *WróbŻółt* 13/3.

W *przen* (4) : Piękna fárbá na wirzchu / we wnątrz gorzkość przykrá / Ták to ná nas zákryta łámołowká chytra. *RejWiz* 83v.

Wyrażenie: »gorzkość żółci« = *fel amaritudinis PolAnt, Vulg* [szyk 2 : 1] (3): Abowiem cię widzę być w gorzkości żółci / y zwiążaniu złości. *BibRadz Act* 8/23; *BudNT Act* 8/22[23]; *WujNT Act* 8/23

*** Bez wystarczającego kontekstu (6) : *Amaritudo*. [...] *Gorzkołcz. Mymer*¹ 34v; *Mącz* 7c, 120c; *Calag* 93a; *Calep* 15a, 58b.

Synonimy: 1. *cierpkość, cirpność; a. oskomina; 2. jad; 3. bol, boleść, ciężkość, frasunek, smutek, teskność, trapienie, troskanie, ucisk, udręczenie, zamutek, żal, żałość; 4. bol, boleść, cierpienie, ciężkość, dolegliwość, doległość, dręczenie, męka, niemoc, udręczenie.*

Cf **GORYCZ, GORYCZKA, [GORZKLIWOŚĆ], GORZKOĆ**